

KOSOVA ÜLKE DEĞERLENDİRME RAPORU

Devlet İsmi: Kosova Cumhuriyeti

Başkent: Priştina

Coğrafi Konumu: Güneydoğu Avrupa

Diğer Büyük Şehirler: Prizren, Peja, Mitrovica, Gilan, Gjakova, Ferizaj

Komşuları: Kuzeybatısında Karadağ, kuzey ve doğusunda Sırbistan, güneyinde Makedonya ve güneybatısında Arnavutluk bulunmaktadır

Yüzölçümü: 10.908 km²

Para Birimi: Avro

Nüfus: 1,820.631 (Aralık 2013)

Dil: Arnavutça ve Sırpça (resmi), Türkçe, Boşnakça, Roman (yerel)

Etnik dağılım: Arnavut - yüzde 90, Sırp – yüzde 5, Boşnak ve Gorani – yüzde 2, Roman ve diğerleri – yüzde 2, Türk – yüzde 1

İklim: Kosova'nın iklimi karasal iklimdir. Kışları soğuk ve kar yağışlıdır, yazları ise sıcak ve kuraktır

Kosova veya Kosova Cumhuriyeti Balkanlar'da, Sırbistan, Karadağ, Makedonya Cumhuriyeti ve Arnavutluk devletlerine sınırı olan, 1999 ile 2008 yılları arasında Birleşmiş Milletler idaresinde bir bölge olan Kosova 17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etti.

Kosova'da bağımsızlık ilanının ardından, denetim, Birleşmiş Milletler'den Avrupa Birliği'ne geçti. Kosova ile Sırbistan arasındaki özerk bölge sınırı, devlet sınırı oldu. Kosova'daki Avrupa Birliği temsilciliği, bundan sonra Uluslararası Sivil Temsilcilik adı altında hizmet vereceğini açıkladı. Böylece Birleşmiş Milletler'in de 1999 yılından bu yana Kosova'da üstlendiği yönetim sona ermiş oldu. Kosova'da Avrupa Birliği ülkelerinden 1900 polis ve yargı mensubu görev yapacak. Kosova bu şekilde Avrupa'nın 50. ülkesi olmuştur.

Genel Ekonomik Durum

Kosova ekonomisi her ne kadar olumlu göstergelere sahip olsa da halen arzu edilen büyüme hızını yakalayamamıştır. Zengin maden yataklarına sahip olan Kosova'nın daha çok ticarete dayalı bir ekonomisi vardır. Halkın ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır, bunların dışında diğer önemli geçim kaynakları ormancılık ve madenciliktir olarak özetlenebilir.

Kosova özerk bölge statüsünü kazanmasından sonra, o zamanki yerel yönetim Kosova'ya ayrılan bütçeyi olabildiğince kısmış, yatırımları engellemiştir ve Kosova'ya ayrılan kamu yatırımları da ağırlıkla Sırp yerleşimcilerine tahsis edilmiştir. Bu olaylardan sonra Kosova'da ekonomik bunalım artarak devam etmiştir.

1991 – 1996 yılları arasında 500 bin genç çalışmak için batı ülkelerine gitmek zorunda kalmıştır. O dönemde yurt dışından gelen yardımlar GSMH'nin %25'ini temsil ederken savaş sonrasında daha yüksek değerlere ulaşmıştır.

Nüfusun büyük bir kısmı bu yardımlarla ayakta durabilmiştir ve Kosova'nın yeniden yapılanması büyük ölçüde bu yardımlar sayesinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise yurt dışından gelen yardımlar %10,6 seviyesine gerilemiştir.

Savaşın sona ermesinden sonra dış kredilerle yapılan yatırımlar sayesinde Kosova ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik düzeyin eşitlenmesi beklenirken tam tersine aradaki fark açılmıştır, bunun sebebi de kredilerin imalat sanayinin kurulması ve teşviki yönünde kullanılmayıp, sadece Kosova'nın zengin madenlerinin çıkarılmasında ve Priştina'ya ve diğer şehirlere istihdam arttırıcı yatırımların yerine daha çok göstermelik yatırımlar yapılmasında harcanmasıdır.

Kosova, son yıllarda her ne kadar dış ekonomik ilişkilerinde ilerleme kaydetmiş olsa da, halen uluslararası topluma ve diasporadan gelen döviz gelirlerine finansal ve teknik açıdan bağımlı durumdadır. 2008 yılında 1.726 Avro kişi başına düşen milli gelir değeri ile Avrupa'nın en yoksul ülkeleri arasında yer almaktadır.

Küreselleşen mal ve finans piyasaları 2007 yılında büyümeye devam etmiştir. Güneydoğu Avrupa ekonomisi 2008 yılında ortalama %5,6 oranında büyüme sergilemiştir. Bölge ekonomisindeki yüksek talep oranı, sanayi ve hizmet sektörünün hızla gelişmesi, artmakta olan doğrudan yabancı yatırımlar ve özel sektör kredileri yaşanan büyümenin ana faktörleri olarak gösterilmektedir.

Dünyanın ekonomik durgunluk ile enflasyon arasında sıkışık kaldığı son dönemlerde Kosova ekonomisi de küreselleşen piyasanın bir parçası olarak halen devam etmekte olan krizden olumsuz etkilenmektedir. 2006 yılında %3 seviyesinde büyüme gerçekleştiren 2009 yılında ise Kosova %4.4 oranında büyüme kaydetmiştir ancak bölge ortalamasına ulaşamamıştır. 2006 yılında yüksek oranda yaşanan büyümenin sebebi özellikle Kosova'ya özel sektör tarafından yapılan yatırımlardan kaynaklanmaktadır. Bu yatırımlar doğrudan yabancı yatırımlar ve banka kredileridir.

Genel fiyat düzeyinin artması, özellikle enerji ve gıda fiyatlarındaki artış bütün dünyada olduğu gibi Kosova ekonomisinde de çok ciddi zararlara yol açmıştır. İşsizlik ve yoksulluk ile mücadelede ekonomik büyümenin daha fazla olması gerekirken bunun tam tersi bir durumun oluşması yaşanan krizin Kosova'ya ne kadar zarar verdiğinin açık bir göstergesidir.

Para birimi olarak Avro'nun kabul edilmesi, ekonomide enflasyon ve döviz kuru istikrarı adına sağlanan en büyük gelişmelerden biridir.

	2009	2010	2011	2012	2013
GSYİH (000 USD)	5,653,860	5,830,320	6,692,502	6,499,938	7,071,959
Büyüme Oranı (%)	3,8	4,4	2,8	3,4	3,0
Enflasyon (%)	-2,4	3,5	7,3	2,5	1,8
İşsizlik (%)	40,8	45	45	30,9	30,0
Bütçe (000 €)	956.500	1.126.000	1.343.000		
DYY (000\$)	408,068,783	486,596,952	546,217,229	293.195.750	343,172,577
Dış Ticaret Hacmi (000 €)	2.099.869	2.433.586	2.276.166	752.000.000	
İthalat (000 €)	1.935.541	2.139.534	2.006.685	672.900.000	2,449,064
İhracat (000 €)	165,328	294,052	269,481	79.100.000	293,842
Dolaşımdaki Para (000 €)	2.000.000	2.000.000	2.000.000		
Yatırım Harcamaları (000 €)	329.300	455.000	572.000		
Cari Açık (000 €)	603.500	684.400	673.000	423.000	
Kişi Başına Düşen Gelir (USD)	3,260	3,440	3,610	3,770	3,940

2010 yılında %4,6 oranında büyüyen Kosova'nın Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının, 2011 yılında Kosova Merkez Bankası ve İstatistik Ajansına göre %5 oranında büyüdüğü kabul edilmektedir. 2010 yılında 732,5 milyon Avro olan cari açık, 2011 yılının ilk 9 aylık döneminde 588,4 milyon Avro olmuştur.

KOSOVA'NIN TİCARETİNDE BAŞLICA ÜRÜN VE ÜLKELER

İhracatında Başlıca Ürünler:	Madencilik ürünleri, işlenmiş metaller, hurda metal, deri, makine
İthalatında Başlıca Ürünler:	Gıda ürünleri, orman ürünleri, petrol, kimyasallar, makine ve elektrik teçhizatları
İhracatında Başlıca Ülkeler:	Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA*) Üyesi Ülkeler (%56)
İthalatında Başlıca Ülkeler:	AB (%35), Makedonya (%15), Sırbistan (%13), Türkiye (%8)

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

Türkiye'ye İhraç Edilen ürünler ('000\$)

ÜRÜNLER	2011	2012	2013
KAUÇUKLU MENSUCAT	4	3	3
VULKANİZE KAUÇUKTAN TAŞIYICI KOLANLAR VE TRANSMİSYON KOLANLARI	2	2	3
ALUMİNYUM DÖKÜNTÜ VE HURDALARI	1	3	2
DEMİR VEYA ÇELİK TELLERDEN MENSUCAT, IZGARA, AĞ VE KAFESLİKLER; DEMİR VEYA ÇELİKTEN METAL DEPLUVAYE	0	1	1
PLASTİKTEN DÖKÜNTÜ, KALINTI VE HURDALAR	0	0	0
İŞLENMEMİŞ ÇİNKO			0
ARSENİK, METALLERİ VEYA BUNLARIN BİLEŞİKLERİNİ İÇEREN CÜRUF, KÜLLER VE KALINTILAR	0	0	0
SENTETİK VE SUNİ DEVAMSIZ LİFLERDEN İPLİKLER (DİKİŞ İPLİĞİ HARİÇ) (PERAKENDE OLARAK SATILACAK HALE G		0	0
SENTETİK VE SUNİ LİF DÖKÜNTÜLERİ	0	0	0
GÜMÜŞ (ALTIN VEYA PLATİN YALDIZLI GÜMÜŞ DAHİL) (İŞLENMEMİŞ VEYA YARI İŞLENMİŞ YA DA PUDRA HALİNDE)			0
DEMİR VEYA ÇELİKTEN ZİNCİRLER VE AKSAMI	0	0	0
ALUMİNYUMDAN ÇUBUKLAR VE PROFİLLER			0
KOYUN VE KUZULARIN HAM DERİLERİ	0	0	0
PALANGALAR VE AĞIR YÜK KALDIRICILARI (SKİPLİ YÜK KALDIRICILARI HARİÇ); BUCURGATLAR VE İRGATLAR; KRİK			0
YONTULMAYA VEYA İNŞAATA ELVERİŞLİ İŞLENMİŞ TAŞLAR (KAYAGAN TAŞI HARİÇ), MOZİK İÇİN KÜP ŞEKLİNDE TAŞL			0
SENTETİK DEVAMSIZ LİFDEN İPLİK (DİKİŞ İPLİĞİ HARİÇ) (TOPTAN)	0	0	0
SENTETİK DEVAMSIZ LİFLER (İŞLEM GÖRMEMİŞ)			0
DEMİR VEYA ALAŞIMSIZ ÇELİKTEN YASSI HADDE MAMULLERİ, GENİŞLİĞİ 600 MM VEYA DAHA FAZLA OLANLAR (KAPLA			0
YÜN, İNCE VEYA KABA HAYVAN KILLARI (KARDELİ/TARANMIŞ)	0	0	0
TAZE ÜZÜM SARABI (KUVVETLENDİRİLMİŞ SARAPLAR DAHİL) VE ÜZÜM SIRASI	0		0

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

Kosova'nın Türkiye'ye ihraç ettiği ürünlere bakıldığında, 2010 yılında 21.757.313 dolarla değişik sanayi kollarında kullanılan makina ve cihazlar en fazla ihraç edilen ürünler arasında birinci sırada yer aldı. Mobilyalar, metal dışı mineral mamüller ve çeşitli mamül eşyalar ise ihraç edilen diğer başlıca ürünler olarak özetlenebilir.

2012 yılında Türkiye'nin Kosova'dan ithalatında kauçuktan mamul ürünler, alüminyum hurdalar ve demir çelik teller, iplik önemli yer tutmuştur.

Kosova'nın 2010 yılında Türkiye'den toplam ithalatı, 2009 yılında gerçekleşen 10.178.451 Dolar seviyesinden %33,6 oranında artarak 13.606.648 Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise %5 oranında bir artış gözlenmiştir.

Kosova'nın, Türkiye'den ithalatı ürün bazında incelendiği zaman 2010 yılında, tekstil lifleri 26.831 dolar seviyesinden 116.465 dolar seviyesine yükseldi ve en fazla ithal edilen ürünler arasında yer aldı. Diğer ithalat ürünleri de tabloda yer almaktadır.

Türkiye'den İthal Edilen Ürünler ('000\$)

ÜRÜNLER	2011	2012	2013
DOKUNMUŞ HALILAR VE DOKUMAYA ELVERİŞLİ MADDELERDEN DİĞER YER KAPLAMALARI	9	8	8
HÜYENİK HAVLULAR VE TAMPONLAR, BEBEK BEZLERİ VE BENZERİ HÜYENİK EŞYA		7	7
TİŞÖRTLER, FANİLALAR, ATLETLER, KAŞKORSELER VE DİĞER İÇ GİYİM EŞYASI (ÖRME)	7	7	7
PAMUKLU MENSUCAT (AĞIRLIK İTİBARI İLE % 85 VEYA DAHA FAZLA PAMUK İÇEREN VE M2 AĞIRLIĞI 200 GR. İ GEÇE	0	7	7
ADİ METALLERDEN DONANIM, TERTİBAT VB. EŞYA (MOBİLYA, KAPI, PENCERE, BAVUL, ASKILIK VB İÇİN)	4	5	7
PAMUKLU MENSUCAT (AĞIRLIK İTİBARI İLE % 85 VEYA DAHA FAZLA PAMUK İÇERENLER)(M2. AĞIRLIĞI 200 GR. İ GE	2	2	6
DİĞER MOBİLYALAR VE BUNLARIN AKSAM VE PARÇALARI	6	5	6
EKMEK, PASTA, KEK, BİSKÜVİ VE DİĞER EKMEKÇİ MAMÜLLER, HOSTİ, BOŞ İLAÇ KAPSÜLÜ MÜHÜR GÜLLACI, PİRİNÇ	5	5	5
ALUMİNYUMDAN ÇUBUKLAR VE PROFİLLER	4	4	5
DONDURMA VE YENİLEN DİĞER BUZLAR	4	3	5
KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLAR İÇİN BLUZLAR, GÖMLEKLER VE GÖMLEK-BLUZLAR	3	4	5
İZOLE EDİLMİŞ TELLER, KABLOLAR VE DİĞER ELEKTRİK İLETKENLER; TEK TEK KAPLANMIŞ LİFLERDEN OLUŞAN FİBE	3	2	4
KADINLAR VE KIZ ÇOCUK İÇİN TAKIM ELBİSE, TAKIM, CEKET, BLAZER, ELBİSE, ETEK, PANTOLON ETEK, VB.(YÜZM	4	5	4
TEDAVİDE VEYA KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE HAZIRLANAN İLAÇLAR (DOZLANDIRILMIŞ)	3	3	4
ALUMİNYUMDAN İNŞAAT VE İNŞAAT AKSAMI (KÖPRÜLER, KÖPRÜ AKSAMI, KULELER, PİLLONLAR, AYAKLAR, SÜTUNLAR,	2	1	4
PLASTİKTEN MONOFİLLER, İNCE VE KALIN ÇUBUKLAR VE PROFİLLER (ENİNE KESİTİNİN EN GENİŞ YERİ > 1MM)	4	4	4
ERKEKLER VE ERKEK ÇOCUKLAR İÇİN TAKIM ELBİSE, TAKIM, CEKET, BLAZER, PANTOLON, TULUM VE ŞORT (ÖRME)(Y	0	3	4
MONİTÖRLER VE PROJEKTÖRLER, TELEVİZYON ALICI CİHAZLARI	2	3	4
TARİFENİN BAŞKA YERİNDE BELİRTİLMİYEN MEYVE VE YENİLEN DİĞER BİTKİ PARÇALARININ KONSERVELERİ	4	3	4
ELEKTRİKLİ SU ISITICILARI, ELEKTROTERMİK CİHAZLAR, ORTAM ISITICILARI, SAÇ VE EL KURUTUCULARI, ÜTÜLER	4	3	4

Kaynak:T.C.Ekonomi Bakanlığı

2012 yılında Türkiye'den Kosova'ya yapılan ihracatta dokuma halı ve yer kaplamaları, kağıt mamulleri, iç giyim ürünleri, demir çelikten inşaat ve aksamı ile ekmekçi mamulleri önemli yer tutmuştur.

Sektörler

Tarım

Tarım GSYİH'nın %19'unu oluşturmaktadır. 1.1 milyon hektar tarım arazisinin yaklaşık 588.000 hektarı-%53'ü ekilebilir alandan oluşan Kosova; ekilebilir arazi açısından oldukça şanslı bir ülkedir. Halen 260.000 hektarlık alan ekilebilir arazi olarak kullanılmaktadır. Tarım alanlarının %80'i şahıslara ait olup, aileler geçimini tarımdan sağlamaktadır. Bunun %35'i 1,5 hektardan küçük ve etkin olmayan çiftliklerden oluşmaktadır.

Nüfusun yaklaşık %60'ı kırsal alanda yaşamakta olup büyük çoğunluğu ise tarım alanında çalışmaktadır. İstihdam açısından Kosova ekonomisinde önemli bir paya sahip olan tarım sektörünün ihracat içindeki payı yaklaşık %18'dir. Modern teknolojinin kullanılmaması, eğitim ve beceri eksikliği tarımın gelişmesine engel teşkil etmektedir.

Meyve ve Sebze

Koordinasyon, eğitim ve beceri eksikliği, finansman yetersizliği ve modern teknolojinin kullanılmaması sebze ve meyve sektöründe engel teşkil etmektedir. Talebin %70'inden fazlası ithal edilmektedir. Meyve üretimi olmasına karşın, meyve işleme konusunda çok az sayıda işletme faaliyet göstermekte olup meyve suyu konsantresi üretimi olanağı bulunmamaktadır. Seracılık ve meyve işleme konusunda yatırım ve işbirliği fırsatları bulunduğu düşünülmektedir.

Yaklaşık 30.000 hektarlık arazide; domates, biber, soğan, lahana, patates olmak üzere sebze yetiştirilmektedir. Mevcut arz yerel talebi karşılayamamakta olup uzun süreli saklama, seracılık vb. yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Şarapçılık

Kosova; üzüm üretimi ve şarap konusunda köklü bir geleneğe sahiptir. Üzüm bağlarının deniz seviyesinden 300-400 metre yüksekte oluşu ve ülkenin sahip olduğu karasal iklim; yüksek kalitede üzüm üretimi açısından; son derece uygun koşullar sağlamaktadır.

Şarap üretiminin önemli bölümü ihracata yönelik olup en büyük pazar Almanya'dır. Halen 5.000 hektarda şarap sanayi için üzüm üretilmektedir. Hükümet; üzüm ve şarap üretimini teşvik etmek amacıyla şarap üretimi standartlarını düzenleyen "Şarap Kanunu"nu çıkartmıştır. 2007 yılında kurulan "Şarap Enstitüsü" ile birlikte şarap sektöründe yeniden canlanma ve modernizasyon hedeflenmiştir.

Gıda İşleme:

Kosova'da gıda işleme sektörüne hammaddeyi çiftçilerden elde eden kamu iktisadi teşebbüsleri hakimdir. Son yıllarda özel işletmeler de faaliyete geçmiş olup üretimleri giderek artmaktadır. Bununla birlikte; yerel işletmelerin çoğunluğu nispeten küçük ölçekli olup işlenmiş gıda talebinin yaklaşık %30'u gibi küçük bir bölümünü karşılayabilmektedir. Sonuç olarak, sektörde talebin önemli bir kısmı ithalat ile karşılanmaktadır. İşletmelerin finans, tesislerin modernizasyonu, üretim ve dağıtım konularında yaşadıkları sıkıntılar sektörün düşük kapasite ile çalışmasına neden olmaktadır. Tarım ve gıda işleme sektörlerinde rekabeti artırmak, sektörü geliştirmek için hükümet tarafından çeşitli teşvikler yürürlüğe konulmuştur. Sektörün geliştirilme çalışmaları gıda işleme sektöründeki firmalarımız açısından fırsatlar yaratmaktadır.

Et Ürünleri:

Kosova hayvancılığa elverişli coğrafi yapıya sahiptir. Eski Yugoslavya et sanayi geleneğinin bir mirası olarak; bu gün Kosova'nın %15-%20 civarında talebini karşılayan 6 büyük et işleme tesisi bulunmaktadır. Sektörün mevcut yerel talepleri karşılama konusunda yeterli işleme kapasitesi olmasına karşın; ekipman ve bilgi yetersizliği nedeniyle sektörde talep genelde ithalat yoluyla karşılanmaktadır.

Süt Ürünleri:

Kosova süt ürünleri sektörüne finans, teknoloji sorunları nedeniyle yetersiz küçük işletmeler hakimdir.

Ülke süt konusunda iyi bir kaynağa sahip olmasına karşın; süt ürünlerinin yaklaşık %70'den fazlası ithal etmektedir. Sektörde; UHT süt, yoğurt, meyveli yoğurt, tereyağ, beyaz peynir ve kaşar peyniri başta olmak üzere yıllık olarak 25-30 milyon Euro civarında ithalat söz konusudur. İthalatın %80'i; başta Macaristan, Slovenya ve Almanya olmak üzere AB'den yapılmaktadır. Sektörün; modern ekipman, teknoloji yatırımları ve ihracat açısından firmalarımıza fırsat sunduğu düşünülmektedir.

Sanayi:

Tekstil

200 yıldan fazla bir geçmişe olan Kosova tekstil sektörü; madencilikten sonra ülkenin ikinci büyük sektörü konumundadır. Önceleri yerel pazara yönelik çalışan Kosova'lı tekstil üreticileri, daha sonra eski Yugoslavya,

Batı ve Doğu Avrupa ve ABD'ye yönelik üretim yapmışlardır. 1990 yılında 1.000 kişilik istihdam ve 35 milyon Euro tutarındaki satış ile Kosova tekstil sektörü zirveye ulaşmıştır. Bölgede yaşanan son gelişmeler neticesinde; ticari ilişkiler dondurulmuş, üretim oranları düşmüş, yabancı üreticilerle rekabet edilememiş ve dolayısı ile sektör durma noktasına gelmiştir. Sektörde devlet işletmelerinde çalışan işçilerin büyük bölümü gereksiz hale gelmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda; bu işçilerin bazıları özel küçük tekstil firmaları kurmuştur.

Bu gün; 451 özel firma tekstil üretiminde iştigal etmekte olup %90'ı nihai ürün üretmektedir. Tekstil sektöründe son yıllarda yaşanan iyileşmeye karşın, işletmelerin çoğunluğu hala küçük ve mikro işletme statüsündedir.

Tekstil sektörüne ilişkin yapılan analizler; önceki ticaret ortakları ile bağlantıların yeniden tesisi halinde ihracatın 55-60 milyon Euro civarına ulaşacağını göstermektedir. Bu çerçevede; eğitilmiş, tecrübeli ve ucuz işgücü, vb. fırsatlar da değerlendirilerek sektörün yatırım ve ihracat açısından potansiyel arzettiği düşünülmektedir.

Oto Yan Sanayi

Kosova'da oto yan sanayi, ilk büyük ölçekli oto yan sanayi firmalarının kurulduğu 1960'lara kadar uzanmaktadır. Başlangıçta eski Yugoslav pazarı hedeflenmiş olsa da kısa sürede oto yan sanayinde uluslararası pazarlara girilmiş ve sektörde tanınmış Avrupa ve Amerikalı imalatçılarla işbirliği yapılmıştır.

Kosova'da oto yan sanayinin en önemli 2 firmasından biri araba koltukları ve küçük araç parçaları imalatı yapan "Ramiz Sadiku" ve Fransız Peugeot, İngiliz Armstrong, Alman Susta gibi markalara amortisör imalatı yapan "Priştine Amortisör Fabrikası"dır. 1989 ve 1990 yılları arasında amortisör fabrikası yılda 3.3 milyon ünite imalat yapmış olup fabrikada 1.500'ün üzerinde işçi çalışmıştır. 1990'larda yaşanan politik ortamın neticesinde yabancı pazarların kaybıyla; Kosovalı oto yan sanayi imalatçıları büyük finansal sorunlarla karşı karşıya gelmiş ve pek çok imalatçı global pazarda ayakta kalabilmenin yollarını aramıştır.

Halen üretim düşük değerlerde olsa da; ticaret ortakları ile yeniden kurulan bağlantılar sektörün gelişimi açısından önemli bir işaret olarak değerlendirilmektedir.

Mevcut teknoloji, kapasite ve tecrübe sayesinde rekabet edebilir bir fiyatta üretim yapmak mümkündür. Bununla birlikte; Orta ve Doğu Avrupa'ya yönelik üretim yapma eğilimi bölgede giderek artan fırsatlardan yararlanmak isteyen yatırımcılar ve ticaret ortaklıkları açısından Kosova oto yan sanayi sektörünü önemli kılmaktadır.

Metal İşleme Sanayi

Kosova'da metal işleme sanayi uzun bir geçmişe dayanmakta olup sektör son yirmi yılda köklü değişikliklere uğramıştır. Büyük kamu iktisadi teşebbüslerinin yerini daha çok batılı tarzda üretim yapan yeni ve küçük işletmeler almıştır. Özelleştirilen işletmelerin büyük çoğunluğu ihracat üzerine yoğunlaşmıştır. Galvanizli çelik şerit ve çelik döküm başta olmak üzere çeşitli metal ürünlerinin 15 Avrupa ülkesine ihracatı yapılmaktadır. Metal işleme sektöründe; faaliyet gösteren 80 civarında firmanın cirosu toplam 80-90 Euro civarında olup yaklaşık 2.500 kişi istihdam edilmektedir. 20 civarında firma; komşu Balkan Ülkelerine ve AB pazarlarına ihracat yapmaktadır.

İnşaat

İnşaat sektörü son yıllarda Kosova'nın Ekonomik büyümesine en önemli katkılar yapan sektörlerden biri haline gelmiştir. Genel olarak yabancı yardımlarla finanse edilen projeler için yapılan harcama birkaç yüz milyon Avrodur. Harcamalar içinde konut projeleri, kara yolu tamir bakım ve yeni yol inşaatı projeleri önemli yer tutmaktadır. Geride bırakılan yıllarda başlatılan konut ve yol inşaatları devam etmektedir. Bu çerçevede gelecek birkaç yılda 60 000 yeni konuta ihtiyaç duyulacağı ifade edilmektedir. Yeni konut inşaatları, yol, okul, dinlenme tesisleri inşaatlarını da beraberinde getirecektir. Ayrıca, Kosova hükümeti, oto yollarla ülkeyi Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya'ya bağlamayı hedef olarak belirlemiştir. Yaklaşık 1.3 milyar Euro olan toplam bütçenin %40'ını yatırım harcamaları oluşturmaktadır.

Arnavutluğun Adriyatikdeki Durres Limanı ile Kosovanın Sırbistan sınırındaki Merdare kasabası arasında bir oto yol inşaatı, orta vadeli bir hedef olarak öngörülmektedir. Bu oto yol projesi inşaatı 2010 yılında başlatılmış, yabancı kaynak ile finanse edilmekte ve 2014 yılında bitirilmesi beklenmektedir.

Türkiye, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin ve ABD'nin diğer alanlarda olduğu gibi ekonomik ve ticari alanda da ciddi bir rekabeti ile karşı karşıyadır. İhalelerde başarılı olmak için rekabetten ziyade işbirliği yapmak daha akılcı görülmektedir. Kosova ile tarihi ve kültürel yakınlığımız önemli bir avantajdır. Müteahhitlik sektöründe yabancı firmalara yönelik önemli bir kısıtlama mevcut değildir. Kosova'nın statüsünden dolayı siyasi risk hala devam etmektedir.

Ormancılık

Kosova topraklarının %40'ı yaklaşık 465,000 hektarlık alan ormanlarla kaplıdır. Ormanlık alanın %90'ını; doğal gençleştirme yoluyla oluşturulan ormanlar oluşturmaktadır. Ağaç işleme konusunda köklü bir geçmişi olan Kosova'nın besin yönünden zengin olan toprakları; doğal bitki ve ağaçlar açısından son derece iyi bir ortam sağlamaktadır. Kamu orman mülkiyetinin yaklaşık 33.5 milyon m³, özel orman mülkiyetinin ise 19.5 milyon m³ olduğu tahmin edilmektedir.

Kosova ağaç işleme sektörü büyük ölçüde yerel hammaddeye dayanmaktadır. Çoğunluğu küçük ölçekli olmak üzere yaklaşık 1.480 firma; daha çok kesilmiş ahşap, pencere ve kapı üretiminde faaliyet göstermektedir. Kosova kaliteli ahşap ve pencere üretme geleneğine sahiptir. Ahşap işleme ve mobilya üretimi konusundaki işletmelerin büyük çoğunluğu özel işletmeler olup çok küçük bir kısmı yabancı sermayelidir. Kosova mobilya ihracatının büyük bölümü orta ölçekli firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kayın ve meşe ağacı başta olmak üzere sert ağaçlar yaygındır. Hammadde oldukça yüksek kalitede olup özellikle kayın kerestesi Avrupa'nın en iyilerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Ahşap işleme sektörü Kosova'nın en dinamik ve en çok umut vaat eden sektörü olarak değerlendirilmekte olup büyük ölçüde ihracat potansiyeli arz etmektedir. Kosova; Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Fransa, Hollanda, İtalya, Makedonya, Romanya, Slovenya başta olmak üzere pek çok ülkeye kesilmiş ahşap ve mobilya ihracatı yapmaktadır. Kosova'nın sahip olduğu hammadde itibarı ile çok geniş bir yelpazede ihracat potansiyelinin bulunduğu düşünülmektedir.

İhracat genellikle; ev ve bahçe mobilyası, mağaza, büro, otel, restoran vb. için mobilyaları kapsamaktadır. Parke ve döşemede kullanılan hammaddeye (kayın, meşe, kiraz ve ceviz) yönelik; Almanya, Avusturya, B.A.E., Çin, İsviçre, İtalya, Malezya, Tayvan'dan giderek artan bir talep söz konusudur.

Ülkemizde mobilya sektöründe hammadde temininde yaşanan sıkıntılar gözönüne alındığında Kosova'nın sektöre yönelik işbirliği fırsatları sunduğu düşünülmektedir.

Madencilik ve Enerji

Zengin maden kaynaklarına bağlı olarak demir çelik üretimi ilk sırada yer almaktadır. Genellikle kamuya ait olan fabrikaların bazılarının özelleştirme işlemlerinden kaynaklanan problemler nedeniyle halen üretim yapılamamaktadır.

Kosova, Avrupa'da üretilen metallerin %50'sini, kömürün %48'ini ve metal olmayan madenlerin %2'sini oluşturan maden yataklarıyla anılmaktadır Kosova doğal kaynaklarından önemli miktarda gelir elde eden bir ülkedir. Ülke 14,7 milyon rezerv ile dünya linyit rezervleri açısından 5 inci sırada yer almaktadır. Kömür madenciliği bölge ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

Linyitin dışında metal bazlı madencilik de ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

Kurşun, çinko, altın, gümüş, bakır gibi zengin yer altı maden rezervleri bulunmaktadır. Bununla beraber madenlerin özelleştirme kapsamında işlemlerine devam edildiğinden bir çok ocakta üretim yapılamamaktadır.

Kosova oniks, kırmızı mermer, beyaz ve gri mermer, gri ve siyah mermer, beyaz çizgili siyah mermer, breş, gri granit, gnays, andezit, manyezit, serpentin, kuvarsit, trakit ve porfirde önemli rezervlere sahiptir. Ülkede çok farklı desen ve renklerde geniş bir yelpazede dekoratif taşın tespit edildiği en az 24 ocak bulunmaktadır.

Kosova'nın sahip olduğu bu potansiyel henüz bilinmemekte olup bu nedenle; yatırımcılar için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Breş konusunda dünyada en büyük paya sahip olan İtalya'nın kaynağı bitme noktasına gelmiş olup Kosova ise breş açısından son derece zengin kaynaklara sahiptir.

Turizm

Kosova'nın turizm potansiyeli coğrafik konumu ile doğrudan ilişkilidir.

Kosova'nın dağlık güneyi kış turizmi açısından büyük potansiyele sahiptir. Makedonya sınırı boyunca Şar Dağları uzanmaktadır. Burada kış turizmi faaliyetleri yapılmaktadır. Brezoviça en önemli kış turizmi yerleşkelerinden birisidir. Deniz seviyesinden 1.700-2.500 metre yüksekte bulunan kayak merkezi; mükemmel kar ve hava koşullarının yanı sıra Mayıs ayından Kasım ayına kadar uzun bir dönem kayak mevsimi olanağı sunmaktadır. Söz konusu tesis Kosova Özelleştirme İdaresi tarafından özelleştirme kapsamına alınmıştır. Brezovica'daki 3 otelin 680 odası, 2 restoranı ve saatte 10.000 kayakçı taşıma kapasiteli 9 teleferiği bulunmaktadır.

Priştina Havaalanına 60km, Üsküp Havaalanına 70km uzaklıktaki Şar Dağlarında; 22.000 hektarlık, kayak, ekoturizm, dağ bisikleti, yamaç paraşütü, trekking, vb. sayısız turizm olanakları sunan, Kamu İktisadi Kuruluşu "Sharrprodhimi"ye ait ve büyük ölçüde el değmemiş arazinin özelleştirmeye açılması söz konusudur.

Dağların yanı sıra, yapay gölleri ve nehirleri ile de zengin bir ülke olan Kosova avcılık ve balıkçılık olanakları da sunmaktadır.

Ülkede sağlık turizmi de önemli bir potansiyele sahiptir. Bölgede Kosova'nın termal kaplıcaları iyileştirici etkileriyle tanınmaktadır.

Bununla birlikte; kültürel-tarihsel değerleri ile Kosova'nın kültür turizmi açısından da potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon

Telekomünikasyon Düzenleme Kurulu'nun son verilerine göre Kosovalıların %15,3'ü düzenli olarak internet kullanmaktadır. AB ülkelerindeki internet kullanım ortalamasının %38 civarında olduğu gözönüne alındığında; Kosova ortalamasının son derece düşük olduğu ve aradaki bu farkın kapanmasına yönelik internet hizmet sağlayıcı pazarında bir potansiyel olduğu düşünülmektedir.

Kosova'da 3 internet hizmet sağlayıcısı (İPKO, Kujtesa ve PTK) bulunmaktadır. Sektör artan talebe bağlı olarak son yıllarda hızla gelişme göstermektedir. Kosova internet pazarının yaklaşık yıllık 10 milyon Euro olduğu tahmin edilmektedir. Yatırımların artması ve altyapının gelişmesiyle; bu pazarın iki katına çıkacağı düşünülmektedir. Ekonomik kalkınma ile birlikte bu rakamların daha da artacağı kuşkusuzdur.

Haberleşme sektörü son beş yılda büyüme göstermektedir. Hatların %90'ı dijital olup mobil telefon kullanımı %82'ye ulaşmıştır. Ülkede 2 adet sabit telefon hizmeti sağlayıcısı ve 3 adet mobil telefon hizmeti sağlayıcısı faaliyet göstermektedir. Toplam hat sayısı 1 milyonun üzerindedir.

Enerji

Kosova elektrik enerjisinin yaklaşık % 98'ini kömürden, % 2'sini ise hidroelektrik santrallerden elde etmektedir. Kosova'da yapımı planlanan 18 adet küçük hidroelektrik santralinden bazıları halen ihale aşamasındadır.

Kosova'nın enerji sistemi komşu ülkelerdeki sistemlerle doğrudan ilişkili olup Sırbistan dışındaki tüm sistemler enerji ithaline bağımlıdır.

Ülkede hidro karbon enerji kaynakları ve rafineri kapasitesi bulunmamaktadır.Kosova petrolde tümüyle komşularına bağımlı konumdadır.

Bankacılık

Kosova; 1 Ocak 2002 tarihi itibarı ile Euro'ya geçmiş bulunmaktadır. Resmi ödeme aracı olarak Euro'nun kullanımı ile birlikte makroekonomik dengeler ve mali sektörün gelişimi için ön koşullar sağlanmıştır.

Euro; kur risklerinin bertaraf olması, düşük işlem maliyetleri gibi Kosova'ya yabancı yatırımları çekme konusunda bölgedeki rakiplerine karşı önemli avantajlar sağlamıştır. Aynı zamanda; geleneksel para politikası enstrümanlarının kalkmasıyla sağlam bankacılık sisteminin geliştirilmesine yönelik oldukça titiz ve etkin bir hukuki çerçevenin oluşturulması sağlanmıştır.

Kosova finans sektörüne toplam aktiflerin %77,5'ini temsil eden bankacılık sektörü hakimdir. Kosova bankacılık sektöründe son 5 yılda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bankacılık sektörüne genel güven artmış ve bankaların Kosova ekonomisindeki yeri sağlamlaşmıştır. Kosova Merkez Bankası; lisans verme, düzenleme, finansal araçları denetleme ve ödeme sisteminin işlemlerini sağlamaktan mesuldür. Ülkede halen 6'sı yabancı olmak üzere 8 banka bulunmaktadır. Yabancı bankalar aktif oranları itibarı ile de sektöre hakimdir. 2010 yılı Haziran ayı itibarı ile; yabancı bankaların aktif oranı toplamın %89.8'ini oluşturmaktadır.

Bankalar müşterilerinin hizmetlere kolay erişimini sağlamak üzere; altyapılarını geliştirme çalışmalarına devam etmektedir. Bankacılık hizmetleri arasında, e-bankacılık hesaplarındaki hızlı artış dikkati çekmektedir. 2009 yılı Haziran ayında 17.496 olan e-bankacılık hesapları; 2010 Haziran ayında 48.188 'e ulaşmış olup bu gelişme; müşterilerin hizmetlere kolay erişimi ve bankacılık sektörü açısından önemli bir husus olarak değerlendirilmektedir. 2010 yılında Kosova bankacılık sektöründe ödeme sisteminde ve toplam işlem hacminde artış gözlenmekte olup bu da sektörün verimliliğini ve sektöre olan güveni yansıtmaktadır.

Raiffeisen Bank of Austria, sektörde en büyük pazar payına sahiptir. Çalık Grubuna ait Banka Kombetare Tregtrare (BKT) ve %50'şer pay sahibi olan ortakları TEB Mali Yatırımlar A.Ş. ve BNP Paribas (Fransa) tarafından Kosova'da kurulan TEB Sh.A. faaliyet göstermektedir.

2009 yılı sonu itibarı ile; bankacılık sektörü aktiflerinin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı % 55, kredilerin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı ise %33,7 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkede halen 1.329 adet ATM, 296 banka şubesi bulunmakta olup sektörde 3.727 kişi istihdam edilmektedir.

TURİZM

Ülkemiz ile Kosova arasında konsolosluk ilişkileri 13 Ocak 2009 tarihinde imzalanan "Türkiye ile Kosova arasında Vize Muafiyeti Anlaşması" çerçevesinde yürütülmektedir. Söz konusu anlaşma uyarınca, iki ülke vatandaşlarının 6 ay içinde 90 günlük seyahatleri vizeden muaftır.

KAYNAKLAR:

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kosova-siyasi-iliskileri-tr.mfa>

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disiliskiler/ulkeler/ulke-detay/Kosova/>